

Саидов Н.Р.,
ТДИУ таянч докторанти
e-mail: saidovnurali@gmail.com

АҲОЛИНИ БАРҚАРОР ИШ ЎРИНЛАРИ БИЛАН ТАЪМИНЛАШ ЙЎЛЛАРИ (САМАРҚАНД ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА)

ПУТИ ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАСЕЛЕНИЕ УСТОЙЧИВЫМИ РАБОЧИМИ МЕСТАМИ
(НА ПРИМЕРЕ САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТИ)

WAYS TO PROVIDE THE POPULATION WITH SUSTAINABLE JOBS
(ON THE EXAMPLE OF SAMARKAND REGION)

Аннотация. Бугунги кунда ишсизлик даражасини камайтириш ва аҳоли учун иш ўринларини яратиш долзарб масалалардан бири ҳисобланади. Ушбу мақолада инвестициялар асосида янги таъкилот этилган иш ўринлари ва қисқартирилган иш ўринлари таҳлили амалга оширилган. Таҳлиллар натижасидан келиб чиққан ҳолда аҳолини барқарор иш ўринлари билан таъминлашнинг йўллари таклиф этилган.

Таянч иборалар: барқарор иш ўринлари, иш билан бандлик, инвестиция, ишсизлик.

Аннотация. Снижение безработицы и создание рабочих мест для населения – одна из самых актуальных проблем сегодняшнего дня. В этой статье представлен анализ сокращенных рабочих мест и созданных рабочих мест на основе инвестиций. По результатам анализа предлагаются способы обеспечения населения устойчивыми рабочими местами.

Ключевые слова: устойчивые рабочие места, занятость, инвестиции, безработица.

Abstract. Reducing unemployment and creating jobs for the population is one of the most pressing problems of the day. This article provides an analysis of job loss and job creation based on investment. Based on the results of the analysis suggested ways to provide the population with sustainable jobs

Key words: sustainable jobs, employment, investment, unemployment.

Бугунги кунда ишсизлик даражасини камайтириш ва янги иш ўринларини яратган ҳолда аҳолини иш билан бандлигини таъминлаш жамият ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг энг муҳим макроиқтисодий хусусиятларидан бири бўлиб иқтисодиётда алоҳида аҳамиятга эга.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. М. Мирзиёевнинг 2017 йил 7 февралда тасдиқлаган ПФ-4947-сонли «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги Фармони қабул қилинди.

Мазкур фармон асосида ишлаб чиқилган 2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси

келгуси беш йилликда ижтимоий-иқтисодиёт ҳукукий-сиёсий тараққиётимизни белгилаб берадиган ҳужжат ҳисобланади.

Унинг «Ижтимоий соҳани ривожлантиришнинг устувор йўналишлари» деб номланган 4-қисми 4.1 бандида яқин беш йилда аҳоли бандлиги ва реал даромадларини изчил ошириш, бунинг учун эса: «... янги иш ўринларини яратишни» амалга оширилиши муҳим ҳисобланган устувор йўналиш сифатида белгиланган. [1]

Яратилган иш ўрни – киритилган инвестиция, бизнес ва тадбиркорликни ривожлантириш маҳсулидир.

Республикамизда аҳолини иш билан бандлигини таъминлаш мақсадида иш ўринлари яратилишига қарамасдан ҳозирги кунда ишсизлик даражаси юқориликча қолган. Бунга асосий сабаблар:

- ▶ барқарор фаолият юритадиган корхона ва ташкилотларнинг етарли эмаслиги;
- ▶ мақбул келадиган иш ўринларининг етарли эмаслиги;
- ▶ иш ўринлари яратилсада, баъзиларининг қисқа муддат ичида қайта йўқотилиши каби омиллар таъсир кўрсатмоқда.

Корхона ва ташкилотларнинг узоқ муддат фаолият юритиши ва унда барқарор иш ўринларининг яратилиши ҳар иккала томон иш берувчи ва ишга ёлланиб ишловчи учун ҳам муҳимдир.

АҚШлик тадқиқотчи Меган Р. Нолман олиб борган тадқиқотига кўра, ёлланиб ишловчиларнинг барқарор корхона ва ташкилотлар билан меҳнат шартномасини имзолаши ва уларнинг узоқ муддатга доимий иш билан бандлигининг кафолатланиши ишчи ходимларнинг ушбу корхона ва ташкилотга бўлган садоқатининг ошиши, ишдан қониқиш даражасининг ўсиши ва максимал потенциал билан фаолият юритишига олиб келади. [2] Натижада меҳнат унумдорлиги ошиб, корхона иқтисодий самарадорликка эришади ҳамда барқарор иш билан бандлик таъминланади.

Иқтисодий фаол аҳолининг ҳозирги ва келажакдаги давр учун иш билан бандлиги кафолатланади.

Иш берувчиларнинг ишга ёлланиб ишловчилар билан узоқ муддатли меҳнат шартнома тузиб ишлаши юқори самара беради.

Чунки иш берувчилар бундай ҳолатда ҳар бир ходимиغا йиллар давомида инвестиция киритиши, доимий малакасини ошириб бориши ва ўз корхонаси учун қимматбаҳо кадрга айлантириши мумкин.

Ходимларнинг ишдан бўшатилиши киритилган сармоя, тажриба ва билимларнинг йўқотилиши билан тенгдир.

Янги ва ёш кадрларнинг ишга қабул қилиниши эса қайта сармоя киритишни талаб қилиб, уларнинг малакали ва тажрибали бўлиб шаклланиши бир неча йилларни талаб қилиши ва бу даврда корхона ва ташкилотлар кутилган натижага эришмасликлари мумкин.

Республикада 2 миллионга яқин меҳнат ресурслари иш билан таъминланишга муҳтож эканлиги ва ҳар йили ўртача 350–370 минг кишига уларнинг сони ошаётганлиги, шунингдек, асосан хусусий секторда яратилган иш ўринларининг қисқа муддат давомида йўқотилаётганлиги барқарор ва самарали янги иш ўринларини яратишни тақазо этмоқда [3].

Республикамизда иш ўринларининг асосан тўртдан уч қисми кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни, яъни касаначилик, якка тартибдаги тадбиркорлик ва ўз-ўзини банд қилишни ривожлантириш асосида яратилмоқда [4].

Самарқанд вилояти бўйича юридик шахсларда қисқартирилган иш ўринлари сони [5]
(Фермер хўжаликлари, нодавлат ва нотижорат ташкилотларисиз)

Ҳуқуқий шакли	2018 й.			2019 й.		
	Юридик шахслар сони, бирлик	Қисқартирилган иш ўринлар сони	Улуши фоизда %	Юридик шахслар сони, бирлик	Қисқартирилган иш ўринлар сони	Улуши фоизда %
Хусусий корхона	488	1733	7,4	566	2152	6,0
Оилавий корхона	142	280	1,2	229	592	1,7
Маъсулияти чекланган ёки қўшимча маъсулиятли жамият	1580	9914	42,5	1954	13962	39,1
Акциядорлик жамияти	24	978	4,2	30	4239	11,9
Унитар корхона	47	4060	17,4	58	2085	5,8
Бошқалар	340	6376	27,3	412	12675	35,5
Жами	2621	23341	100,0	3249	35705	100,0

Ушбу яратилган иш ўринларининг бир қисми ўз барқарорлигини сақлаб қола олмаяпти.

Натижада эса яратилган иш ўринлари қисқа муддатда йўқотилмоқда (1-жадвал)

1-жадвал маълумотларидан кўринадикки 2019 йилда жами 3249 та юридик шахсларда 35705 та иш ўринлари қисқартирилган. 2019 йилда ҳуқуқий шакли бўйича масъулияти чекланган ёки қўшимча масъулиятли жамиятларда 13962 та иш ўрни қисқарган бўлиб жамига нисбатан энг юқори улуш 39,1 фоизни ташкил этган.

Энг кичик 1,7 фоиз улуш билан қисқартирилган иш ўринлари оилавий корхоналарга тўғри келмоқда яъни 229 та юридик шахсларда жами 592 та иш ўринлари қисқарган.

2018 йилда ҳам оилавий корхоналарда қисқартирилган иш ўринлари энг кам улушга, масъулияти чекланган ёки қўшимча масъулиятли жамиятлар эса энг юқори улушга эга бўлган.

Ушбу жадвални диаграмма кўринишида кўриб чиқиш мумкин (1-расм).

1-расм. Самарқанд вилояти бўйича юридик шахсларда қисқартирилган иш ўринлари сони, бирлик.

Кўринадикки бир неча корхоналар иқтисодий барқарорликка эриша олмаган ва натижада иш ўринлари қисқартирилган.

Шу сабабли ҳам иқтисодий фаол аҳолининг ҳозирги ва келажакдаги давр учун иш билан бандлиги кафолатланмаган.

Иқтисодий барқарорликка эриша олмаган корхона ва ташкилотлар исталган вақтда ўз фаолиятини тугатиши мумкин.

Натижада иш билан бандлар сони камайиб, ишсизлар сони ортаверади.

Яратилган иш ўринларининг сифати ва барқарорлиги инвестициялардан самарали фойдаланишга боғлиқ бўлиб ЯИМнинг ўсишига катта таъсир кўрсатади.

Иқтисодиётдаги таркибий ўзгаришлардан келиб чиққан ҳолда барқарор рентабеллик даражасига эга тармоқ ва соҳаларга киритилган инвестициялар барқарор корхона ва иш ўринларини яратилишига асос бўлади.

Барқарор иш ўринлари меҳнат ресурсларининг ҳозирги ва келажакдаги давр учун иш билан бандлигини таъминлайди.

Бу ҳолат эса яратилаётган ва яратилган иш ўринлари таҳлилини амалга оширишни тақозо этади (2-жадвал).

2 - ж а д в а л

Самарқанд вилояти бўйича юридик шахсларда янги ташкил этилган иш ўринлари сони [5]
(Фермер хўжаликлари, нодавлат ва нотижорат ташкилотларисиз)

Ҳуқуқий шакли	2018 й.			2019 й.		
	Юридик шахслар сони, бирлик	Янги очилган иш ўринлар сони, ўрин	Улуши фоизда %	Юридик шахслар сони, бирлик	Янги очилган иш ўринлар сони, ўрин	Улуши фоизда %
Хусусий корхона	1188	3479	9,2	1933	5452	8,1
Оилавий корхона	1047	2014	5,3	2211	4308	6,4
Масъулияти чекланган ёки қўшимча масъулиятли жамият	4515	22323	58,9	6921	43630	65,0
Акциядорлик жамияти	25	447	1,2	19	325	0,5
Унитар корхона	84	1457	3,8	74	1291	1,9
Бошқалар	521	8177	21,6	725	12157	18,1
Жами	7380	37897	100,0	11883	67163	100,0

2-жадвал маълумотларидан кўринадикки 2019 йилда жами 11883 та юридик шахсларда 67163 та янги иш ўринлари очилган. 2019 йилда ҳуқуқий шакли бўйича масъулияти чекланган ёки қўшимча масъулиятли жамиятларда 43630 та янги иш ўрни очилган бўлиб жамига нисбатан энг юқори улуш 65,0 фоизни ташкил этган. Энг кичик 0,5 фоиз улуш билан очилган янги иш ўринлари акциядорлик жамиятларига тўғри келмокда яъни 19 та юридик шахсларда жами 325 та иш ўринлари очилган. 2018 йилда ҳам акциядорлик жамиятиларида очилган янги иш ўринлари энг кам улушга, масъулияти чекланган ёки қўшимча масъулиятли жамиятлар эса энг юқори улушга эга бўлган. Ушбу жадвални диаграмма кўринишида кўриб чиқиш мумкин (2-расм)

Диаграммадан кўриш мумкинки аксарият иш ўринларини масъулияти чекланган ёки қўшимча масъулиятли жамият бўлган юридик шахслар яратмокда.

Юқоридаги таҳлиллардан келиб чиққан ҳолда қуйидаги хулоса ва таклифларга келиш мумкин:

2-расм. Самарқанд вилояти бўйича юридик шахсларда янги ташкил этилган иш ўринлари сони.

- ▶ барқарор фаолият юритадиган давлат хусусий шерикчилиги асосидаги корхона ва ташкилотлар, ташкилий ҳуқуқий шакли бўйича акциядорлик жамияти, унитар корхона ва хусусий корхоналар салмоғини кўпайиши барқарор иш ўринларига асос бўла олади;
- ▶ йирик саноат корхоналарининг салмоғини ошириш лозим. Бу маҳсулот етказиб берувчи бошқа кичик тадбиркорлар салмоғини ошишига олиб келади;
- ▶ барқарор иш ўринларининг асоси бўла оладиган рақобатбардош, фаолияти узоқ муддатга мўлжалланган корхоналар салмоғини ҳар бир туман кесимида ошириш лозим.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2017 йил 7 февралда тасдиқлаган ПФ-4947-сонли «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги Фармонида 1-Илова, 36-бет.
2. http://opensiuc.lib.siu.edu/gs_rp/441
3. Саидов Н.Р. Қишлоқ аҳолисини барқарор иш ўринлари билан таъминлашнинг ижтимоий-иқтисодий аҳамияти – «Қишлоқ аҳолисини иш билан таъминлашнинг замонавий йўналишлари» мавзусида республика илмий-амалий конференцияси. 107-б.
4. <https://regulation.gov.uz/ru/document/10759>
5. www.stat.uz – Ўзбекистон Республикаси давлат статистика қўмитаси маълумотлари.

Салимов Ш.Б.,
Макроиктисодий тадқиқотлар ва
прогнослаштириш институти
тадқиқотчиси
e-mail: btsalimov1948@gmail.com.

КИЧИК ВА ЎРТА БИЗНЕС ФАОЛИЯТИНИ ИМИТАЦИОН ИННОВАЦИЯЛАР ЁРДАМИДА РИВОЖЛАНТИРИШ

РАЗВИТИЕ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА С ИМИТАЦИОННЫМИ ИННОВАЦИЯМИ

DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS ACTIVITIES WITH IMITATION INNOVATIONS

Аннотация. Мақолада Ўзбекистон шароитида кичик ва ўрта бизнесда имитацион инновациялардан фойдаланишнинг шарт-шароитлари, хусусиятлари кўрилган. Иммитацион инновацияларнинг устун томонлари очиб берилган. Худудларнинг иқтисодий ривожланиш даражаси, аниқланган интеграл индекслар ёрдамида таҳлил қилинган. КУБ ни худудлар бўйича инновацион ривожланиш имкониятлари аниқланган.

Таянч иборалар: кичик бизнес, ўрта бизнес, инновация, имитацион инновация, мустақил инновация, индекс, интеграл индекс, технологик инновация, жараён инновация, биргаликдаги инновация, худуднинг иқтисодий ривожланганлик даражаси.

Аннотация. В статье рассматривается условия и особенности использования имитационной инновации в малом и среднем бизнесе (МСБ) в Узбекистане. Приводятся основные преимущества имитационной инновации. Анализируются экономический уровень развития регионов на базе определения интегральных индексов, определяются инновационные возможности развития МСБ в регионах.

Ключевые слова: малый бизнес, средний бизнес, инновации, имитационные инновации, независимые инновации, индекс, интегральный индекс, технологические инновации, процессные инновации, совместные инновации, уровень экономического развития региона.

Abstract. The article examines the conditions and features of the use of simulation innovation in small and medium-sized businesses (SMEs) in Uzbekistan. The main advantages of imitation innovation are presented. The economic level of development of regions is analyzed on the basis of the definition of integral indices, innovative opportunities for the development of SMEs in the regions are determined.

Key words: small business, medium business, innovations, imitation innovations, independent innovations, index, integral index, technological innovations, process innovations, joint innovations, the level of economic development of the region.